

OPERATIE DOORBRAAK : IDEOLOGISCH INSTRUMENT VOOR DE VERSCHUIVING NAAR HET CENTRUM VAN DE SP ?

1. Inleiding

"Is de Operatie Doorbraak een ideologisch instrument voor de verschuiving van de SP naar het centrum ?" Men zou geneigd zijn met een eenvoudig ja of neen te antwoorden. Bij wijze van vinger-oefening, legden we deze hypothese voor aan SP-ers van verschillende federaties, met diverse functies en achtergronden. We kregen de meest afwijkende antwoorden te horen. Sommigen trachtten ons geestdriftig te overtuigen dat Doorbraak een belangrijk, vernieuwend en radicaliserend element in de actuele SP-koers is. Anderen argumenteerden met minstens evenveel verve dat de Operatie een verflauwing, een afzwakking van het partijprogramma, een verrechtsing inhoudt. Nog anderen lopen warm voor een toenadering tussen christenen en socialisten, en steunen daarom Doorbraak, hoewel ze het moeilijk blijken te hebben met wat zij zien als "electoralistische praktijk", of met de manier waarop Doorbraak in de partij werd geïntroduceerd. Men ziet het steeds van bij het begin : de waardering in termen van "links" of "rechts" durft bij de direct betrokkenen wel eens uiteenlopen. Doorbraak is dan ook een veelkoppig fenomeen.

Bekijkt men het zuiver electoralistisch, dan stelt men vast dat Doorbraak zich richt op een categorie kiezers die geen organische verwantschap vertoont met de socialistische zuil en die voorheen een stem uitbracht ter rechterzijde van de SP (in hoofdzaak CVP).

Leest men echter het Doorbraak-Manifest, dan wordt er duidelijk een taal gesproken die afwijkt van wat het traditionele biefstukkenreformisme liet horen. En kan men de indruk krijgen

dat hier inderdaad een nieuw links geluid de kop opsteekt.

Pluist men het bewuste manifest evenwel wat meer uit, dan valt op dat alles vrij vaag gehouden wordt, zodat men er alle kanten mee opkan.

Daarentegen zijn de belangrijkste promotoren ook de bekendste, meest dynamische vertegenwoordigers van een nieuwe, jongere generatie partijleiders, die de geschiedenis zal ingaan als de radicale "Jonge Turken" die enkele jaren geleden de voorpagina van het magazine Knack mochten sieren. Toch links en radicaal dus. En wat te denken van de Doorbraak-mascotte, priester Ulburghs, een bekend activist en manifestant ?

Wil men een plausibel antwoord op de vraagstelling vinden, dan dient Doorbraak vanuit verschillende invalshoeken benaderd te worden. Bovendien is Doorbraak geen zelfstandig gegeven, maar een onderdeel van een globale oriëntatie van de nieuwe SP-leiding, die onder aanvoering van Karel Van Miert sinds '77 het mooie weer maakt. Bijgevolg kunnen we ons niet beperken tot het bestuderen van teksten en gebeurtenissen die rechtstreeks en officieel met Doorbraak te maken hebben, maar moet er ook wat graafwerk achter de schermen worden verricht.

Blijft dan nog de vraag volgens welke criteria we de typering "links, linkser, meest links", "centrum" en "verrechtsing" kunnen gebruiken, een niet onbelangrijk probleem, gezien de te toetsen hypothese.

De moeilijkheid begint reeds bij het feit dat het begrip "links" (of "centrum", of "rechts") sterk uiteenlopende connotaties, vaak emotioneel gekleurd, oproept. Onbruikbaar in dit geval is de uitsluitende associatie van links met vrijzinnigheid of antiklerikalisme.

We zullen "links" noemen, die groepen, personen of theorieën, die :

- ervan uitgaan dat er verschillende sociale klassen met tegenstrijdige belangen bestaan waarbij de klasse die de produktiemiddelen bezit, de niet bezittende klasse domineert en uitbuit;
- stellen dat deze verhoudingen in strijd zijn met de waarden van vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid;
- vinden dat deze waarden pas kunnen gerealiseerd worden door een omvorming ten gronde van de gehele samenleving in socialistische zin, met als einddoel een klassenloze samenleving;
- ervan overtuigd zijn dat de verandering zal verlopen via klassen-

strijd (binnen- en buitenparlementair) met het oog op economische, politieke en culturele democratisering en dat die verandering het werk zal zijn van de actie van de internationale arbeidersklasse (= allen die in loondienst werken, die hun werkkraft verkopen) zelf.

Indien men deze criteria als werkmiddel aanvaardt, volgt eruit dat elke "verschuiving naar het centrum" of "naar rechts" een afstandneming inhoudt van één of verscheidene van deze punten. Een "verschuiving naar links" zou dan het nauwer aansluiten bij genoemde criteria betekenen.

Tenslotte willen we er nog uitdrukkelijk op wijzen, dat Doorbraak niet de eerste ernstige poging is tot het op elkaar afstemmen van socialistische en christelijke progressisten of tot het doorbreken van de verzuiling. Sinds het Schoolpact in '58 beklonken werd, is, althans aan de top van de betrokken organisaties, het levensbeschouwelijke strijdpunt gestadig minder belangrijk geworden en is het wat teruggedrongen door de communautaire en economische controverses. Deze evolutie liet de toenmalige BSP/PSB-voorzitter Collard toe in '69 zijn historische oproep tot "Progressieve Frontvorming" tussen christelijke en socialistische arbeidersbeweging te lanceren. De politieke betekenis van Collards oproep kan niet afgemeten worden aan de beperkte effectieve opvolging die hij kreeg. Tot op vandaag wordt het initiatief van Collard, al dan niet vervormd zoals het best uitkomt, te pas en te onpas als stichtend voorbeeld ingeroepen door voor- en tegenstanders van socialistisch-christelijke contacten.

Evenmin mag men vergeten dat er sinds het begin van de jaren '60 tot het einde van de jaren '70 een Gemeenschappelijk Vakbondsfront van ABVV en ACV bestond, en dat er in Wallonië de experimenten van de priester-arbeiders geweest zijn. Dit om aan te tonen dat Doorbraak in de lijn van een traditie ligt, die getracht heeft (de) katholieke arbeiders en progressisten los te weken van de katholieke bourgeoisie. Voor de eerste keer sinds de Tweede Wereldoorlog echter, zijn deze pogingen – niet zonder moeite weliswaar – verheven tot officiële partijstrategie. En tot propagandamiddel.

2. Korte historiek van de socialistische strijdpunten

Bij de oprichting van de BWP waren de stichters van mening

dat de Staat moest tussenkomen om het lot van de werkman te verbeteren; op zijn werk, bij ziekte of bij ouderdom. De BWP was voor het gemeenschappelijk bezit van gronden en produktie-middelen, kosteloos onderwijs en rechtspleging, scheiding tussen kerk en staat, afschaffing van de legers en tal van hervormingen.

Om dit alles te bereiken werd van bij den beginne gerekend op het verwerven van een parlementaire meerderheid. Maar voor die er kon komen, moest eerst het algemeen stemrecht ingevoerd worden. De BWP verwachtte toen dat de arbeidersklasse, de overgrote meerderheid van de bevolking, zoniet en bloc, dan toch in overweldigende mate voor haar zou stemmen.

De BWP was een conglomeraat van coöperatieven, mutualiteiten, syndicale organisaties en politieke groepen. De partij was dus een zuil op zich, een zuil die de arbeider wou beschermen en onder controle houden.

Wanneer na de Eerste Wereldoorlog het algemeen enkelvoudig stemrecht aan mannen wordt toegekend, maar de parlementaire meerderheid uitblijft, zal de BWP aangewezen zijn op coalitievorming om aan regeringen deel te nemen. De strijdpunten van de partij blijven in essentie: de verbetering van de werk- en leefomstandigheden van de arbeider.

In de jaren '30 brengt Hendrik De Man een belangrijke vernieuwing in de partij. Zijn "Plan" is een eerste poging tot een coherent sociaal-economisch alternatief. In het "Plan van de Arbeid", dat moest afrekenen met de gevolgen van de economische crisis en met de werkloosheid, ligt ondermeer vevat dat het beheer van de krediet-, grondstoffen- en energiesector in overheids-handen zou komen. Anti-kapitalistische structuurhervormingen noemde men dat. De rest van het produktie-apparaat zou evenwel in handen van het privaat kapitaal blijven, weliswaar onderworpen aan overheidsrichtlijnen. Volgens het Plan moest de overheid het economisch leven oriënteren in de richting van het "algemeen belang", in plaats van het privaat winstbejag.

Van belang voor dit werk is het feit dat De Man en met hem de BWP afstappen van het klassieke ouvriërisme, d.w.z. de quasi uitsluitende gerichtheid van de partij op het fabrieksproletariaat, maar dat men uitdrukkelijk ook een alternatief wil bieden aan de boeren, de middenstanders en zelfs de ondernemers. De BWP wil de allure aannemen van een "volkspartij" die niet enkel de klassebelangen van de arbeider wil verdedigen, maar opkomt voor

het welzijn van alle staatsburgers, in het kader van het "algemeen belang". Eerder reeds had De Man de marxistische visie, waar hij voor WO I zelf een fel aanhanger van was, uitdrukkelijk afgezworen. Wat de visie op de staatsmacht betreft, zien we dat de BWP voorstander is van overheidsinitiatief in de zgn. sleutelsectoren, met vooral de bedoeling een anarchistische prijzenpolitiek die enkel maar 's lands economie kon destabiliseren, te vermijden. Tegelijkertijd wordt private produktie in de rest van de economie als legitiem beschouwd. De antikapitalistische dimensie van het Plan bleef dus beperkt tot een zekere mate van dirigisme.

Aan die opstelling zal weinig veranderen in de loop van de jaren. De roep om "antikapitalistische structuurhervormingen" en bepaalde nationalisaties zal nu eens luider, dan weer zwakker weerklinken.

Zodra zich echter de eerstvolgende kans voordoet om in de regering te stappen, komt van het Plan van de Arbeid, of althans van de antikapitalistische elementen erin, niet veel meer in huis. Veel militanten die in de immense propagandacampagne rond het Plan waren ingeschakeld, voelden dit aan als verraad.

Na WO II wordt de partij heropgericht als ledenbeweging, op basis van persoonlijk lidmaatschap, onder de naam BSP. De nevenorganisaties (mutualiteiten, coöperatieven en vooral de vakbond) krijgen een autonoom statuut en zijn niet meer rechtstreeks afhankelijk van de partij.

Op buitenlands vlak worden onder P.H. Spaak atlantisme en anticommunisme de leidraad. Binnenlands treedt de tijdens de oorlog uitgewerkte Overlegeconomie in werking. Ter bescherming van de werknemers is een degelijk systeem van sociale zekerheid voorzien, terwijl de klassenstrijd wordt vervangen door geïnstitutionaliseerd overleg tussen vakbonden en patroons. De rol van de staat op het sociaal-economisch terrein neemt steeds toe. De jaren '50 worden politiek echter gedomineerd door de Koningskwesitie, een uitloper van de oorlog, én door de Schoolstrijd, de strijd om de ziel van het kind, de levensbeschouwelijke kwesitie.

De vakbeweging neemt in die periode evenwel opnieuw de draad van de antikapitalistische structuurhervormingen op, en koppelt daaraan de eis van het federalisme. Het zwaartepunt van deze revendicaties ligt in Wallonië, waar André Renard in arbeidersmiddens furore maakt. Na de wapenstilstand van het

Schoolpact ('58) neemt de impact van het ABVV op het BSP-programma toe, samen met het toenemend belang van sociaal-economische problemen op politiek vlak. Linkse tendenzen structuren zich (La Gauche, Links), maar slagen er nooit in door te dringen tot de leidinggevende instanties van de partij. Toch worden in het programma de nationalisering van de energiesector, economische planning, regionale, expansieplannen opgenomen. Hoe het programma zal gerealiseerd worden, maakt de partij niet duidelijk. Men ziet hier een soort machtsstrijd verschijnen tussen partij en vakbond, waarbij de vakbond duidelijk streeft naar een meer radicale koers.

Na de staking tegen de Eenheidswet, werkt de BSP vanuit de regering mee aan de politiek van economische expansie, door financiële en fiscale "aanmoedigingen" aan het bedrijfsleven. Ander punt is de industriële reconversie, waardoor vooral Duitse en Amerikaanse multinationals worden aangetrokken. BSP-er Spinoy is dan minister van economische zaken.

Met de sluiting en het drama van Zwartberg onder de regering Harmel-Spinoy, boet de partij sterk aan geloofwaardigheid in. Bovendien beginnen de communautaire spanningen buiten, maar ook binnen de BSP zich sterk te laten voelen. Het verkiezingsprogramma van '68 was dan ook opgebouwd rond een driedelige gewestvorming en de regionalisering van de economische bevoegdheden.

Met Simonet aan het hoofd, duiken in het begin van de jaren '70 opnieuw de oude denkbeelden van De Man op. Simonet probeert de ideologische oriëntatie van de BSP om te buigen. De sociaal-democratie hoorde thuis aan het roer van de staat, want zij alleen was geroepen om het privé-belang ondergeschikt te maken aan het algemeen belang. Het egoïsme van de bourgeoisie moest worden vervangen door een technocratie met een brede populaire basis. Om die brede achterban te verwerven, moest de BSP zich ontdoen van haar ouvriëristisch keurslijf en haar rangen openen voor de middenklassen. De linkerszijde klinkt dit als ketterij in de oren en tijdens het ideologisch congres van '74, slaagt ze erin het Charter van Quaregnon principieel te laten behouden als ideologische basis voor de partij. In het document "Socialisme Nu" worden de fundamentele keuzen van de linkerszijde opgenomen: socialisatie van de produktiemiddelen, vervoer, energie en banken; planning en zelfbeheer door arbeiders.

derscontrole in de bedrijven. De basis is echter gelegd voor de intrede van de Van Miert-lijn, in '77.

Als een rode draad doorheen de opsomming van de opeenvolgende strijdpunten loopt steeds de vaststelling dat "vernieuwingen" of introductie van nieuwe thema's gebonden waren aan de concrete politieke en sociaal-economische gegevens van het ogenblik. Wijzigingen werden nooit ingegeven door ideologische motivatie, wél door een evaluatie van politieke krachtsverhoudingen of door electorale overwegingen.

Even opvallend is dat de vernieuwende programma's steeds vaag blijven en zelden de verwachte uitwerking hebben of uitvoering krijgen.

3. Karel Van Miert : de aflossing van de wacht

Begin '77 is de BSP nog unitair, maar dat zal niet lang meer duren. André Cools en Willy Claes zijn co-voorzitter. Als Willy Claes zijn roeping om een ministerportefeuille volgt, moeten de Vlaamse socialisten een nieuwe voorzitter kiezen. Het wordt een moeilijke geboorte : kroonprins Frank Van Acker is te Brugge burgemeester geworden en valt dus uit. De tweede in lijn, Louis Tobback, evenals de Antwerpenaars Calewaert en Geldolf, krijgen niet genoeg federaties achter zich. Scheidend voorzitter Claes parachuteert dan de 35-jarige Karel Van Miert in de voorzitterszetel. "Om de zetel warm te houden tot de terugkeer van papa Claes", denkt de buitenwacht en wellicht ook Claes zelf. Men heeft het verkeerd voorgehad, want op korte tijd heeft Van Miert zich weten te affirmeren. Naar de buitenwereld toe komt hij zeer goed over en binnen de partij ontpopt hij zich tot een behendig schaakspeler, die zijn medestanders op de juiste plaatsen loodst en zijn tegenstanders "eervol" wegpromoveert.

Van '70 tot '73 is Van Miert achtereenvolgens ondervoorzitter en politiek secretaris van de Jongsocialisten geweest; daarna werd hij binnengehaald op het partijsecretariaat en van '76 af is hij de rechterhand van Willy Claes.

De politiek van de SP of met andere woorden, de partijpropaganda, kent onder Van Miert enkele opvallende accentverschuivingen. De partij zelf moet "verjongd" worden en er moet "meer openheid" komen. Wat de verjonging betreft, laat men er geen

gras over groeien : op een minimum van tijd belanden de tenoren van Van Mierts Jongsocialistenlichting in het partijbureau. En het middel om de openheid te forceren zal de operatie Doorbraak worden, maar daarover verder meer.

Het einde van de jaren '70 is een periode van zware communautaire spanningen. De sociaal-economische problematiek wordt naar de achtergrond geschoven of in functie van het communautaire gezien. De taalpartijen zijn in opmars en snoepen zonder twijfel stemmen en leden af van de socialisten aan beide zijden van de taalgrens. In het zuiden stemt Cools zich steeds meer op die gebeurtenissen af en daarbij heeft hij het geluk zich te kunnen baseren op de sterke federalistische tendens die in de socialistische arbeidersbeweging reeds sinds de jaren '50 leefde. Het is duidelijk dat de Vlaamse vleugel geen andere keuze heeft, op straffe van zware electorale klappen, dan te volgen. Van Miert komt dus net op tijd met zijn "Vlaams karakter van de BSP en de verdere uitbouw van een eigen Vlaams gelaat van het socialisme in Vlaanderen". Kan het Vlaamser ?

Nadat de partij gesplitst werd in '78, zal men steeds meer gebekvecht horen tussen Vlamingen en Walen. Langs weerszijden zal men de provocatie niet schuwen, om zich geloofwaardig te maken ten overstaan van de andere partijen uit de eigen regio. Het Vlaamse, nationalistische thema boort bovendien openingen naar de middenklassen bij wie dit strijdpunt vaak gevoelig ligt en naar werknemers in de dienstensector die vanuit de provincie naar Brussel pendelen en daar in het heetst van de communautaire problematiek belanden. Bovendien heeft de Volksunie aan het Egmontpact behoorlijk haar vingers verbrand. De rechterzijde van die partij roert zich meer en meer, zodat de meer progressistische vleugel het moeilijker krijgt. Na de opruiming van de unitaristische barrière, kan de SP een bepaalde aantrekkingskracht uitoefenen op sociaal-georiënteerde VU-kiezers.

Tweede knelpunt aan het einde van vorig decennium, is de dreigende installatie van Amerikaanse kernraketten in Europa en de daarmee samenhangende snelle uitbreiding van een pluralistische vredesbeweging. Hier miste de SP de eerste bus, doordat ze als regeringspartner in '79 er niet in slaagde het NAVO-dubbelbesluit buiten de Belgische grenzen te houden. De partij had geen regeringscrisis over voor de zaak en onze bondgenoten hadden nauwelijks verholen bedreigd met economische pressie

op dit land. Een meerderheid van het partijbureau beslist een regeringscompromis te aanvaarden dat de beslissing uitstelt. Ondermeer Van Miert en Tobback (die zich via de Hawk-raketten, de F-16 en de pantsers tot defensiespecialist van de SP heeft geprofileerd) hebben de afwijzing van de raketten gepropageerd, tegen Willy Claes en zijn ministers. De SP hield aan de affaire gedurende lange tijd een zekere ongeloofwaardigheid in de vredesbeweging en in de publieke opinie over. Vanaf '81 echter werd de partijpropaganda grotendeels geconcentreerd op het thema "vrede" en op de afwijzing van de raketten, zodat het wantrouwen van de raketten tegenstanders tegenover de SP vandaag in grote mate vervaagd is. Vrede, een redelijk kritische opstelling tegenover de Amerikaanse bewapeningspolitiek, gekoppeld aan een vrij agressieve en globaal negatieve benadering van de Sovjet Unie, het beklemtonen van de "Europese" dimensies zijn sindsdien niet zonder succes het handelsmerk geworden.

Een ander strijdpunt wordt de Noord-Zuid-problematiek, vooral geconcretiseerd in het geval Zaïre. De dictatuur van Mboetoe en de ondersteuning ervan door de Belgische regering worden permanent aangeklaagd. In België verblijvende opposanten vinden bij de SP een klankbord en een luidspreker. Daardoor haalt de SP zich niet enkel de vijandigheid van Mboetoe op de hals, maar trapt ze nogmaals op de tenen van Henri Simonet, die mede omwille van de rakettenkwestie naar de PRL zal overstappen.

Inmiddels vervagen de sociaal-economische opties ook binnen de SP — we zouden haast kunnen stellen dat de partij een weerspiegeling-met-vertraging biedt van de evoluties in het openbare leven —, maar naarmate het economische vanaf '81 onder Martens V opnieuw de hoofdtoon krijgt in de Belgische politiek, zal de partij daar op inspelen. Aldus ziet in '83 het SP-Alternatief "Samen sterk voor vrede en werk" het levenslicht.

De electorale afkalving van de (B)SP, die zich in de loop van de jaren '70 heeft doorgezet, bracht de partij bij regeringsvormingen steeds in een ondergeschikte positie tegenover de CVP. De socialistische splitsing verzwakte in eerste instantie nog de positie van de Vlaamse socialisten tegenover de "kwal", zoals Tobback de CVP ooit noemde. Anderzijds was de overtuiging dat de partij een "bredere basis" nodig had gemeengoed geworden. Waar kon die gevonden worden? Het antwoord ligt voor

de hand : bij vlottende kiezers én bij christenen die twijfels hadden over de koers van de CVP en over de steeds sterkere greep van rechts op die partij. Om die groepen voor zich te winnen, moest de partij zich een imago van levensbeschouwelijke en politieke openheid aanmeten. Uit de pen van Lode Hancké vloeit dan in '79 het Manifest Doorbraak, dat mede ondertekend wordt door Oscar Debunne, Marcel Colla, Louis Tobback, Luc Van Den Bossche, Louis Vanvelthoven en Freddy Willockx.

4. Doorbraak

1. *Waarom ?*

In '69 reeds had de BSP zich, via haar voorzitter Leo Collard, tot de christelijke organisaties gericht om een dialoog rond progressieve frontvorming te starten. Sinds '73 werd echter geen vooruitgang meer geboekt in de samenwerking tussen de progressieve krachten. De initiatiefnemers van het Manifest Doorbraak verwijzen ondermeer naar Collards oproep.

Bij wijze van historische rechtvaardiging splitsen de Doorbraakmensen de geschiedenis van de SP op in drie afgebakende fasen. Tot 1920 streefde de partij naar de ontvoogding van de arbeidersklasse door de invoering van het algemeen stemrecht. De socialistische beweging ontwikkelde toen haar alternatieve maatschappijvisie op de klassenloze maatschappij.

De tweede fase, tot halfweg de jaren '70, was vooral gericht op het veroveren van welvaart, populair "biefstukken-socialisme" genoemd. Het overleg tussen werkgevers en werknemers heeft sterk bijgedragen tot de verwerkelijking van dit doel.

De derde, huidige fase, die men laat beginnen bij het ideologisch congres van '74, streeft fundamenteel naar een samenleving waar alle mensen met elkaar in harmonie kunnen leven. "Het menselijk geluk is geen automatisch gevolg van de groei van de produktie" en de vraag is "hoe we kunnen vermijden dat in een samenleving die uiterlijk aan bepaalde eisen van democratie en rechtvaardigheid voldoet, mensen ondanks alles nog alleen kunnen staan en niet vrij of gelukkig zijn". Men kan hieruit afleiden dat de ondertekenaars vinden dat het raamwerk voor het socialisme is gerealiseerd en dat het erop aankomt persoonsge-

richte verbeteringen aan te brengen om het volledig op te vullen.

Deze schematisering, die nochtans de hoeksteen vormt waarop Doorbraak rust, lijkt ons zeer betwistbaar en meer in functie te staan van wat men tracht te bereiken dan van de historische werkelijkheid.

Hoe dan ook, de verzuchtingen die eigen zijn aan "de derde fase in het socialisme", zijn opmerkelijk goed te verzoenen met de wensen en gevoeligheden van de progressieve christenen. De SP kan zich nu openstellen voor verschillende levensbeschouwingen, op basis van eenzelfde maatschappijvisie. Dat is de Doorbraak van de SP naar de christenen toe.

De maatschappijvisie poneert te streven naar de spreiding van bezit, kennis en macht en arbeid, in de zin van de grootst mogelijke menselijkheid. Om dit doel te bereiken is ontzuiling van de maatschappij en levensbeschouwelijk pluralisme, ook binnen de partij, een must. Doorbraak moet leiden tot een polarisatie van progressieven en conservatieven en daardoor politieke en electorale duidelijkheid scheppen, wat de medezeggenschap van de burger enkel maar kan verhogen. Momenteel wordt dit belet door partijenversnippering en door het bestaan van partijen die oneigenlijke doelstellingen nastreven, zoals machtsuitoefening omwille van de macht op zich.

De doorbraakstrategie is niet gericht op een dialoog tussen SP en CVP en ook niet tussen ABVV en ACV. Integendeel, de vakbewegingen of christelijke organisaties werden bewust niet in het gesprek betrokken. Het initiatief is er duidelijk één van een partij naar een verzameling individuen toe, niet naar organisaties of structuren uit de christelijke beweging toe. Dit in tegenstelling met de oproep tot progressieve frontvorming. In de praktijk vereist deze keuze dat de partij haar werking "open" stelt en "verruimt"; in electorale termen gesteld : dat ze stemmenlokkers die geen lidmaatschap van SP of nevenorganisaties kunnen voorleggen, opneemt.

In tegenstelling met de Progressieve Frontvorming die een gesprek van top tot top voorstelde, aldus het Manifest, moet Doorbraak bouwen op impulsen vanuit de basis. Inmiddels is gebleken dat Doorbraak aan de top werd uitgedokterd en, ondanks niet te onderschatten verzet, aan de basis van de SP werd opgelegd.

De versnippering ter linkerzijde opheffen is een ander objec-

tief, maar omwille van electorale redenen wordt geen opening gemaakt naar krachten ter linkerzijde van de SP. In essentie is Doorbraak een zoektocht naar een potentiële progressieve meerderheid in Vlaanderen en daardoor knoopt de operatie aan met de oude droom van de sociaaldemocratie : het verwerven van de steun van de meerderheid van de bevolking voor de partij die zichzelf het monopolie van de progressiviteit toebedeelt.

Het leek ons nuttig een systematische vergelijking te maken tussen de oproep tot Progressieve Frontvorming en het Manifest Doorbraak.

Progressieve Frontvorming (1969)
L. Collard, voorzitter BSP

Doorbraak (1979)

M. Colle, O. Debunne, L. Hancké,
L. Tobback, L. Van Den Bossche
L. Vanvelthoven, F. Willockx

Algemene doelstellingen :

Algemene doelstellingen :

- progressieve krachten verenigen

- Vlaams socialisme versterken

- geen fusie, geen opsloping

- progressieven van christelijke herkomst worden gevraagd zich aan te sluiten bij de SP

- het front moet tot stand komen door overleg, door vakbondsactie en politieke actie

- godsdienst is geen beletsel voor de noodzakelijke hergroepering van de politieke krachten volgens het criterium van de vooruitgang

- progressieve politiek op basis van levensbeschouwelijke verdraagzaamheid tegen de conservatieve krachten

- akkoord bereiken tussen socialisten en linkse christenen door confrontatie van de programma's

- niet zoeken naar convergentie tussen de 2 programma's maar een nieuw programma uitwerken

- een klassenloze maatschappij opbouwen

- een samenleving tot stand brengen waar mensen in harmonie kunnen samenleven

- geen samenbundeling tot één partij of eenheidsvakbond wel streven naar éénmaking van de mutualiteiten

- één partij verzamelpunt voor alle progressieven en streven naar ontzuijing

- onderwijs : mogelijkheid aanvaarden van pluralistische experimenten waar dat de wens is van de betrokkenen

- voor het onderwijs moet er een pluralistische gemeenschapsschool gerealiseerd worden

Politieke doelstellingen :

Politieke doelstellingen :

- opbouw van een klassenloze maatschappij waarin voortgebrachte rijkdom billijk verdeeld wordt met waarborg voor materiële en geestelijke vrijheid van het individu en uitschakeling van dienstbaarheid, vervreemding en ongelijkheid

- uitbouwen van een participatiedemocratie waar macht gespreid is door zelfbeheer, en waar gestreefd wordt naar welzijn, menselijke ontplooiing en dienstbaarheid

- frontvorming van de progressieve krachten is een middel om de macht te veroveren langs wettelijke weg door over de meerderheid te beschikken

- streven naar politieke duidelijkheid door polarisering tussen progressisme en conservatisme

- politieke democratie door decentralisering

- verregaande decentralisatie en afbouw van de bureaucratie

- aanpassing van de politieke structuren

- levensbeschouwelijke verdraagzaamheid aan politieke structuurschenken die leidt tot ontzuijing van de maatschappij

- de socialistische visie is internationaal; als de geïndustrialiseerde landen hun produktiesysteem niet veranderen zal de tegenstelling met de derde wereld steeds groter worden

- het Vlaamse socialisme radicaliseren gebaseerd op het progressisme van de generatie van de jaren '60

Economische doelstellingen

Economische doelstellingen

- regeringsdeelname heeft niet veel zin binnen de structuren van de neo-kapitalistische economie; het progressief front moet daarom streven naar anti-kapitalistische structuurhervormingen

- spreiding van kennis, bezit, macht en arbeid

- het algemeen belang moet prioritair gesteld worden, de belangen

- uitbouwen van gemeenschapsvoorzieningen

- gelijkjer maken van inkomens- en vermogensverdeling

van monopolies en trusts moeten ondergeschikt gemaakt worden door structuurhervormingen - Europese éénwording in het teken van democratisering van de economische machtsconcentraties

het ABVV en het ACV moeten gezamenlijk actie voeren om bepaalde doelstellingen te realiseren zoals democratische planning, arbeiderscontrole en organisatie van een echte economische democratie door zelfbeheer

2. Kritische kanttekeningen

De lezer zal vastgesteld hebben dat de oproep van Collard op diverse punten een stuk verder gaat, duidelijker is dan Doorbraak. Dat is één van de meest voorkomende opmerkingen die men bij critici van Doorbraak aantreft. Het Manifest wordt vaagheid verweten en een gebrek aan coherente maatschappij-analyse.

De SP neemt trouwens een dubbelzinnige houding aan ten overstaan van de verzuiling. De partij stelt dat de gemeenschappelijke actie als koepelstructuur moet behouden worden, hoewel de SGA in de meeste federaties op sterven na dood is en de spanningen tussen partij en andere componenten (vooral de vakbond) ook voor een aandachtige buitenstaander duidelijk waarneembaar zijn. De zuilorganisaties zijn niet betrokken in de Doorbraak-operatie, die de indruk wekt de partij te willen versterken, desnoods ten koste van haar traditionele bondgenoten. Aan de andere kant kan de partij het zich niet permitteren de financiële en organisatorische steun van de zuilorganisaties af te stoten. Evenmin als het achterlaten van de militanten en het voetvolk dat traditioneel door (vooral) de vakbond wordt geleverd.

Sommigen stellen zich ook de vraag of de SP nu echt aantrekkelijk zal worden voor progressisten buitenshuis, gezien zij tot nog toe een politiek voerde die het kapitalistisch systeem nooit bedreigde en in zekere zin zelfs ondersteunde. Tekenend is dat de "anti-kapitalistische structuurhervormingen" niet enkel nooit in de praktijk zijn omgezet, maar dat er in het Manifest met geen woord wordt over gerept. Idem voor de vakbonden of de klassenstrijd. De zekere ongelooftwaardigheid die de SP doorheen haar geschiedenis door haar praktijk van regeringsdeel-

neming en samenwerking met conservatieve partijen heeft opgebouwd in progressieve milieus, is nog verre van uitgewerkt.

Bovendien trekken sommigen de veronderstelling in twijfel dat er binnen christelijke milieus ruime belangstelling zou bestaan om zich aan de SP te binden, omwille van de nog steeds sterke binding CVP-ACW.

Tenslotte geven zelfs voorstanders van de operatie toe dat ze er voornamelijk, zonet uitsluitend, op gericht is meer stemmen binnen te rijden en dus meer mandaten, en dat daarom politieke confrontatie en klassenstrijd in de koelkast gestopt worden. Anders gezegd zou het enkel om een "Operatie Inbraak" in het kiezerskorps van de CVP te doen zijn.

Opvallend is dat het Manifest een sterke moralistische, etische en personalistische inslag vertoont die gepaard gaat met het expliciet verwerpen van "de beperkingen van het economisch denken". Het is dus geen wonder dat het sociaal-economische aspect en de verhouding van de partij tot de staatsmacht afwezig zijn of uiterst zwak uit de verf komen bij Doorbraak.

Na de openbaring wordt vanuit twee verschillende hoeken omstandig gereageerd op het Manifest. Een eerste reactie komt van een groep christenen, waaronder Flor Fischer (Kristenen voor het Socialisme, KvS) en de priester Jef Ulburghs (Wereldscholen) die later de Doorbraak zal personifiëren. Deze groep schaart zich "zonder voorbehoud" achter het Manifest, maar tracht toch bepaalde elementen te beklemtonen: het christelijke personalisme en het belang dat het hecht aan de menselijke persoon als historisch wezen en de evangelische inspiratie van het christelijk socialisme.

Tegelijkertijd publiceren verschillende linkse vrijzinnigen binnen en buiten de socialistische partij een document dat als titel draagt "Voor een radicaal en open socialisme". Tot de ondertekenaars behoren de professoren Apostel en Oukhow, redactieleden van Links, als Marcel Deneckere, KPB-ondervoorzitter Jef Turf en zelfs een Antwerps VU-gemeenteraadslid. Deze groep maakt een reeks kritische bemerkingen bij het Doorbraak-initiatief, waar we hier echter niet verder kunnen op ingaan.

De zwakheid van het economische luik gaf eind '80 aanleiding tot het opstellen van een werkdocument "Sociaal-economische opties rond Doorbraak", uitgaande van de linkerkant van de SP en het ABVV. Als geestelijke vaders en moeders tekenden Nor-

bert De Batselier, gewezen verantwoordelijke van de ABVV-studiedienst en toen kabinetschef van minister Galle, Marcel Deneckere en Marijke Van Hemeldonck van Links, en Mia Devits van het ABVV. Vertrekpunt is de verwerping van de huidige samenleving en meer bepaald van het kapitalistisch systeem "gekennzeichnet door de concentratie van macht op basis van kapitaal, de ongelijke verdeling van materiële en geestelijke rijkdommen, de uitbuiting en onderdrukking van mensen door mensen, de verergering van discriminatie tussen groepen, het bedrog en de uitbuiting van de consumenten en de vernietiging van het leefmilieu". Om kort te gaan : deze marxisten stellen dat het kapitalisme moet worden vervangen door het socialisme, dat economische, sociale, culturele en politieke democratie inhoudt op basis van een klassenloze samenleving. Zelfbeheer en planning, met als noodzakelijke voorwaarde socialisering van de produktiemiddelen horen er ook bij en gezien de tegenstelling tussen arbeid en kapitaal primordiaal is, is klassenstrijd de sleutel tot de ommekeer. Daartoe is er een gemeenschappelijk vakbondsfront nodig op basis van een duidelijk actieprogramma.

Deze marxistische correctie wordt officieel niet aanvaard door de initiatiefnemers van Doorbraak en door hen die hen steunen.

Doorbraak wordt geofficialiseerd, krijgt de zegen van partijvoorzitter Van Miert en kent een doorbraak als Jef Ulburghs samen met enkele volgelingen in mei '81 zijn activisme in de richting van het manifest oriënteert.

5. De leiders

1. Het Nationaal Bureau

De totale dominantie van parlementariërs, ex-ministers of ministers, is een eerste opvallend kenmerk van het Bureau. Dat verklaart grotendeels de voornamelijk parlementaristische en electoralistische visie op politiek bedrijven, en de geringe bereidheid om doortastend andere vormen van sociale actie op grote schaal in te schakelen in de partij-activiteit. De zelfbeherende actiepartij die sommigen voor ogen stond aan het eind van de jaren zestig, biedt eerder het beeld van een actieve beheerspartij.

Het verschijnsel van de parlementaire dominantie is niet nieuw en dateert reeds van het begin van deze eeuw toen de partij over een belangrijke parlementaire vertegenwoordiging begon te beschikken. Partijprogramma's vertonen dan ook veel gelijkenissen met regeringsprogramma's, beheerprogramma's of moeten een onderhandelingsbasis voor regeringsdeelname openhouden.

Ander punt is de hoge scholingsgraad van de overgrote meerderheid van de bureauleden. De meesten, zeker dezen van "de nieuwe generatie" hebben een licenciaatsdiploma (rechten, politiek, economie) en sommigen onder hen doceren of zijn hoogleraar aan hogescholen of universiteiten (VUB of RUG). De enkelingen die het in de studie niet zover schopten, hebben toch minstens middelbaar onderwijs volgemaakt en zelfs niet-universitair hoger onderwijs. Het partijbestuur is in zijn sociologische samenstelling een afbeelding van "upper-white-collar-workers". Zonder deterministisch te willen zijn, vermoeden we dat dit wel een invloed zal hebben op de affiniteiten en gevoeligheden, ook op het politieke terrein, voor de middenklassen in de samenleving.

De meeste bestuursleden zijn carrièrepolitici en/of professionelen. Ze koppelen gemeentelijke mandaten aan nationale en zijn niet zelden werkzaam (geweest) in de partij, op een kabinet of in een zuilorganisatie.

Professionalisme en hoge opleiding biedt aan sommigen onder hen de mogelijkheid zich te ontpoppen tot specialisten op bepaalde deelterreinen : Tobback - defensie, Van Den Bossche - juridische kwesties, Willockx - de econoom, Claes - de beheerder zijn associaties die quasi onmiddellijk opduiken. Sedert het voorzitterschap van Van Miert is specialisering een beleidsoptie geworden. De SP werkt meer rond deelthema's, waarvoor verantwoordelijken en ondersteunende werkgroepen aangesteld werden. De oprichting van het *Studiecentrum Emile Vandervelde (SEVI)* in '79 is trouwens bedoeld als ondersteuning van deze politiek die ertoe geleid heeft dat de SP haar vroegere imago van onbekwaamheid omgebogen heeft tot onderlegdheid en ernst, en bijgevolg tot geloofwaardigheid als beleidspartij. Zoniet steeds in de ogen van potentiële regeringspartners, dan toch naar een ruim deel van de publieke opinie toe. Het is een imago dat vooral bij delen van de gestudeerde middengroepen aanslaat.

Voorzitter Van Miert heeft zich binnen de partij op deze

manier een basis van technocraten geschapen, voortbouwende op het werk terzake dat reeds door Willy Claes werd geleverd. Deze technocraten hebben niet de weg federatie-bestuur afgelegd bij hun opmars naar de partijtop; zij beschikken ook niet over een ruime leden- en militantenbasis. Ze werden door de partijtop geselecteerd op basis van competentie en passeerden ministeriële kabinetten. In de kring die onder het voorzitterschap van Van Miert op de voorgrond trad, en die aan de basis van Doorbraak lag, bemerken we verschillende leden van het Jongsocialisten-bestuur waar De Batselier en Van Miert de leiding hadden.

Binnen het bureau hebben zonder twijfel Willy Claes en Louis Tobback het meeste politiek gezag. De eerste steunt zich op zijn machtspositie in de mutualiteit, en op politiek prestige als gewezen topminister en als figuur die in Limburg, het traditionele CVP-bastion, een ernstige electorale opgang heeft geforceerd. Hoewel dit moeilijk exact te bepalen is, wordt Claes reeds jaren als de échte sterke man in de SP aanzien. Maar ook Tobback heeft zich als fractieleider in de Kamer een zeker prestige en macht weten op te bouwen.

Politiek-inhoudelijk moet Van Miert onderdoen voor zijn beide collega's. Toen hij voorzitter aangesteld werd door Claes, steunde hij niet op een of andere basis en wellicht werd hij precies daarom uitverkoren. Van Miert behoorde niet tot de uitgesproken linker- of rechtervleugel of tot een ideologische stroming. Hij had geen zuilorganisatie achter zich en evenmin een federatie. Wel beschikte hij over twee vaardigheden die voor een succesvol partijleider erg welkom zijn.

Een eerste vaardigheid is, dat hij de kunst verstaat partijkaders te piloteren naar posities waar ze uitermate dienstig zijn voor zijn opties. Het promoveren van een aantal generatiegenoten zowel in het nationaal bestuur als in hun respectievelijke federaties past in deze tactiek, evenals het wegpromoveren of op een zijspoor rangeren van anderen die een obstakel zouden kunnen vormen voor zijn project. Nog belangrijker is dat hij, hierin professioneel gecoacht door Carla Galle, op een haast onnavolgbare wijze de media bespeelt en het kiezerspubliek appeleert. We komen er verder op terug.

Na het viertal komen in tweede rangorde mannen als Freddy Willockx en Luc Van Den Bossche en in mindere mate Wijninckx, de senaatsfractieleider, Vanvelthoven, Colla en De Batselier

(die na de publicatie van het SP-alternatief wat in een zijstraatje schijnt beland te zijn en die zich onlangs nog parlementair onledig hield met het indienen van een wetsvoorstel over speelgoednormen) die naargelang het past opgevoerd worden.

Een derde categorie bureauleden zijn de "patrons" van de grotere federaties, die het voor het zeggen hebben in hun bolwerk, maar die niet noodzakelijk evenveel gezag kunnen uitoefenen in de partijtop. Van Acker te Brugge, Ramaekers te Mechelen, Temmerman te Gent, vroeger o.m. Calewaert te Antwerpen en in de toekomst misschien vakbondsman en senator Marcel Schoeters. De "local bosses" uit de kleinere federaties hebben doorgaans maar een flauw stemmetje in het kapittel.

Dit overzicht afrondend, kan gesteld worden dat de dominerende machtstendenzen in de huidige SP uitgaan van (a) ministers, ex-ministers en ministrabelen en (b) een groep technocraten rond (c) de figuur van de voorzitter die zich om interne en externe redenen in een vrij sterke positie bevindt. Deze machtsuitoefening gaat sinds halfweg de jaren '70 steeds meer ten koste van de zuilorganisaties (vooral de vakbond) enerzijds en de grote, traditionele federaties anderzijds.

2. De populist Van Miert

Met Van Miert is een nieuw type politicus opgestaan in de naoorlogse sociaaldemocratie, dat afwijkt van de typische partijbonds die zich baseerde op de Socialistische Gemeenschappelijke Aktie en op uitgebreid politiek dienstbetoon. Van Miert heeft zich van bij het begin van zijn benoeming afgezet tegen dit schema, dat sinds de jaren '60 in electorale aanhang sterk op de terugweg was. Hij predikte de verjonging van de partij, openheid, democratisering van de partijstructuren, aandacht voor de vrouwen en voor andere sociale groepen die in de BSP niet of minder aan bod kwamen. Dat viel hem nogal gemakkelijk gezien hij als ontwikkelde Kempense boerenzoon geen banden had met het traditionele socialisme en met de zuilorganisaties waartegen hij van leer trok. Evenmin had hij last van een stevig politiek-ideologisch profiel en is zijn visie op socialisme bepaald door moralistische rechtvaardigheidsbeginselen, weinig concreet uitgewerkte waarden die ook buiten de SP weerklank vinden: "het algemeen belang", "vrede", "samenhorigheid", "democratie", "openheid",

“gezin”, ... men hoeft geen socialist te zijn om er voor te zijn.

Innovierend is Van Miert in de manier waarop hij zich constant tot het ruime kiezerspubliek richt met gebruik van alle moderne media en volgens de spelregels van de publiciteit. Van Miert is het socialisme met menselijk gelaat; het imago, de stijl zijn meesterlijk uitgekend. Hij wordt terzake constant begeleid en “gebrieft” door Carla Galle, die nauwgezet de ontwikkelingen in de publieke opinie en de peilingen volgt. Standpunten en reacties zijn dan ook vooral afgestemd op wat leeft bij het publiek, dan wel op een louter politiek referentiekader. Zelfs de uitspraak omtrent de Bende van Nijvel, na de moorddadige aanslag in de Delhaize in Aalst, was geen lapsus door verontwaardiging veroorzaakt. Heel België voelde op dat ogenblik dat dit soort boeven standrechtelijk mocht worden neergeschoten. De politicus Van Miert zei het ook en dat werd hem slechts verweten in kringen van juristen en linksen. Van Miert speelt het zachte, open, breeddenkende socialisme dat als het te ver gaat echter ook zeer boos uit de hoek kan komen.

Dat de ene uitspraak de andere wel eens tegenspreekt is niet zo erg, het korte geheugen van Jan Publiek ligt daar niet van wakker. Beter is het de uitspraken en stellingen aan te passen aan wat de mensen op een bepaald ogenblik graag horen. Van Miert is ontegensprekelijk hét uithangbord, de stemmenlokker, de man van wie een zeker charisma afstraalt, waar jongeren en vrouwen sympathie moeten voor hebben. Zo is het ook gewild door de partijleiding.

Het minste wat men kan zeggen is dat de mythe Van Miert reeds verschillende malen electoraal gewerkt heeft. Bij de Europese Verkiezingen van '79 haalde hij 300.000 stemmen en 5 jaar later had hij dit saldo aangedikt tot 500.000. Hiertoe was wel een op Amerikaanse gebruiken geïnspireerde reclamecampagne nodig. Doorbraak en vooral het opvoeren van de mediagenieke, charismatische priesterfiguur Ulburghs, is een belangrijke schakel in de publicitaire ketting geweest.

De vergelijking met de propagandacampagne van Hendrik De Man vanaf '33 dringt zich hier op. Formeel zijn er een aantal gelijkenissen te constateren. Ook De Man maakte gebruik van de (voor zijn tijd) modernste propagandatechnieken, waarvoor hij ondermeer in de VS inspiratie haalde. Ook De Man wendde zich tot een zeer brede doorsnede van de bevolking en niet enkel tot

de arbeidersklasse als dusdanig. Ook De Man creëerde zijn eigen mythe. Toch zijn er een aantal essentiële verschilpunten te onderkennen. De Man was ideologisch geschoold en ervaren, en probeerde in zijn Plan van de Arbeid een consistent en uitgewerkt alternatief ingang te doen vinden. Bovendien slaagde hij erin het Plan te laten doordringen bij en uitdragen door de gewone militanten. Het Plan overtuigde ook concreet-inhoudelijk een massa mensen. Dit kan bezwaarlijk gezegd worden van het Manifest Doorbraak en van het Sociaal-Economisch Alternatief, waarvan weinigen de precieze inhoud kennen en waarvoor er nog minder warm lopen. Het populisme van De Man tenslotte gebruikte de zuilstructuren, het populisme van Van Miert daarentegen richt zich over de structuren heen rechtstreeks tot de toeschouwer.

6. De SP en de Staat of het Sociaal-Economisch Alternatief

Tot nog toe hebben we de belangrijkste vraag nog niet gesteld. Hoe verhoudt de SP zich tot de staatsmacht? Hoe wil ze de economische macht van de staat aanwenden en voor welke doelstellingen? Verkiezingsprogramma's en Doorbraak-manifest geven op deze vragen onvoldoende antwoorden. Daarom vonden we het nodig het document "Samen sterk voor vrede en werk – SP alternatief", in '83 door het SEVI gepubliceerd, even in ogen-schouw te nemen.

Sinds WO I wordt de fundamentele vraag omtrent regeringsdeelneming binnen het kader van het kapitalistisch systeem niet meer gesteld binnen de socialistische partij, behalve door eerder marginale strekkingen die geen doorslaggevende invloed op de partijlijn uitoefenen. Wel treedt geregeld discussie op over de modaliteiten van de regeringsdeelneming. De partij manifesteert zich als een beleidspartij, zij wil "haar verantwoordelijkheid" opnemen in het sturen van de overheidsactiviteit. De nieuwe lichte, inclusief Doorbraak, wijkt niet af van deze regel. Meer nog, sinds de tweede helft van de jaren '70 heeft de idee ingang gevonden dat formele en structurele voorwaarden vervuld zijn die de derde fase in de opbouw van het socialisme moeten mogelijk maken.

In een commentaar bij de jongste verkiezingen, stelt voorzitter Van Miert: "Het SP-programma houdt onvoldoende rekening

met de allergie van het doorsnee publiek tegen alles wat de staat doet. Dit gevoelen, dat ook bij de socialistische achterban leeft, is deels terecht, deels irrationeel. Als socialistische partij mogen we daarvoor niet blind blijven. We dienen bij de eersten te zijn die bijvoorbeeld het gebrek aan vlotte service van bepaalde overheidsinstellingen aanklagen, want op dit vlak valt nog veel werk te verrichten.”. De voorzitter gaat aldus in op al dan niet terecht kritieken van de publieke opinie inzake het functioneren van overheidsinstellingen, maar stelt verder de overheidsstructuur en de sociaal-economische verhoudingen waarop deze gebaseerd is, niet in vraag.

Men zal zich herinneren, uit het voorgaande, dat in de partij-propaganda, -programma's en -manifesten het sociale luik eerder zwak uitviel. Zowel linkse critici als politieke tegenstrevers lieten niet na hier herhaaldelijk op te wijzen. Er waren wel de sociaal-economische aanvullingen bij Doorbraak, maar die werden omwille van hun marxistische inslag niet aanvaard door de partijleiding.

Sinds '81 werd de partij – buiten de regering – geconfronteerd met de liberaal-geïnspireerde inleveringspolitiek van de regering Martens V. De geleerden van het SEVI werden dus aan het werk gezet om een socialistisch alternatief voor het neo-liberalisme uit te dokteren. Uiteindelijk wordt het werkstuk in mei '83 voorgesteld door Van Miert, en de drie economen uit het partijbureau: Claes, Willockx en De Batselier. “Het is een samenhangend en evenwichtig geheel dat uitgaat van een realistische analyse van de Belgische en internationale sociaal-economische context. Het duidt de weg aan voor een betere bestrijding van de crisis, waarvan de aanpak en de filosofie rechtvaardiger is dan de blinde inleveringspolitiek van het volmachtenkabinet Martens – De Clercq.” staat op de achterflap van het boekje. Hoe zou de overheidsactiviteit eruit zien als de SP het voor het zeggen had ?

De belangrijkste doelstelling van het Alternatief is de bestrijding van de werkloosheid. De werkloosheid wordt zowel als nadelig voor het individu beschouwd in het kader van zijn behoeftenbevrediging, als als sociale plaag die het sociaal klimaat en de democratie bedreigt. Het alternatief ziet werkloosheidsbestrijding als vertrekpunt voor elke crisisbestrijding en als noodzakelijke voorwaarde om andere aspecten van de economische crisis op te lossen.

De tweede prioriteit ligt in het verbeteren van de kwaliteit van leven en arbeid. Dit moet gebeuren via een evenwichtige en selectieve groei en daarmee bedoelt men niet een stijging van het Bruto Nationaal Produkt of van het Nationaal Inkomen, maar een kwalitatieve groei : betere ecologische evenwichten en betere verzorging. De sleutelwoorden om op korte termijn deze doelstellingen te realiseren zijn : heropleving, herstructurering en herverdeling.

We beperken ons tot het aangeven van de hoofdlijnen uit het alternatief.

1. Tewerkstellingsbeleid

- Economische relancemaatregelen zullen de economische groei stimuleren, de uitstoting van arbeid stoppen en zelfs nieuwe arbeid scheppen. Op zich zal de relance echter onvoldoende zijn.
- Daarom moet ook de beschikbare arbeid herverdeeld worden via :

- drastische werktijdverkorting met 8 à 10 % , te betalen door patoons, vermogens en inkomens van meer dan 45.000 frank bruto per maand.

- instap-uitstap-systeem : werknemers kunnen vrijwillig hun carrière voor enkele jaren onderbreken.

- deeltijds werk, ontmoediging van overuren, beperking cumuls, strijd tegen sluikwerk

- direct maatschappelijke projecten van de overheid in de kwartaire sector

- stimuleren van coöperaties

- betere vorming en onderwijs

2. Investeringsbeleid

De relance zal er maar komen als er duchtig geïnvesteerd wordt, zowel door de overheid als door de privésector.

— *Openbare investeringen*

- in gemeenschapsvoorzieningen (energiebesparing, bouw, renovatie, openbaar vervoer)

- in spitssectoren

— *Private investeringen*

- moeten gestimuleerd worden door selectieve staatssteun, op

basis van een verbeterde wetgeving terzake

- steun bij reconversie van ondernemingen in moeilijkheden
  - exportsteun, vooral aan KMO's
  - richting geven aan binnenlandse investeringen van winstmakende bedrijven
  - aantrekken van buitenlandse investeringen
  - het concurrentievermogen van de bedrijven verbeteren (door hoog rentepeil te verminderen, maatregelen tegen kapitaaluitvoer, belastingsverminderingen mits voorwaarden, geen toename van reële loonkost per geproduceerde eenheid en meeslepingseffect van openbare investeringen)
  - prijzenbeleid
  - beheersing van de invoering van nieuwe technologieën omwille van de tewerkstellingseffecten
- *Overheidsbestellingen en coördinatie van wetenschappelijk onderzoek*

3. Herverdeling van inkomens en vermogens

- Door meer rechtvaardige fiscaliteit en bestrijding van fiscale fraude
  - Door hervorming van de sociale zekerheid
  - Door verkleining van de inkomensspanning en herverdeling van beschikbare arbeid; behoud van koopkracht door gemiddelde loontrekkende
  - Door betere uitbouw van collectieve voorzieningen
- Verder komt het alternatief nog op voor heroriëntering van de particuliere consumptie in de richting van leefmilieu, energiebesparing, huisvesting, openbaar vervoer, betere gezondheidszorg en welzijn en binnenlands toerisme.

4. Structuurhervormingen ter democratisering en beheersing van de economie

“Het pleidooi voor meer invloed van de gemeenschap op de economie is niet ingegeven door een dogmatische etatiseringsdrang, wel door de overtuiging dat deze richtinggeving een onmisbaar omkaderend instrument is om onze economie naar een fundamenteel herstel te voeren.”

- betere planning en planningsovereenkomsten met de privé-

sector

- versterking van controle op financiële instellingen en holdings, die op termijn in gemeenschapsbezit moeten gebracht worden
- uitbreiding van overheidsinitiatief en -participatie in energie-sector (o.m. door oprichting openbare energieholding)
- overheidsinitiatief (zuiver en gemengd)
- decentralisering en democratisering; door arbeiderscontrole mogelijk te maken.

Het tekort op de betalingsbalans en op de begroting.

Het tekort op de betalingsbalans zal in een eerste fase conjunctureel stijgen, wegens de heropleving van de binnenlandse vraag, maar zal later door herstructurerings-effecten opnieuw dalen.

Het tekort op de begroting zal dalen door de relance van de economie en de daling van de werkloosheid. Op korte termijn zullen toch saneringsmaatregelen nodig zijn (onder controle brengen van uitgaven en verspillingen, meer fiscale inkomsten).

Commentaar

Het SP-Alternatief dient zich aan als een crisistbestrijdingsprogramma en niet als een politiek programma voor de omvorming van de sociaal-economische structuren in socialistische zin. Het stelt zich voor als de richtlijn voor een rechtvaardiger aanpak dan die van de regerende neo-liberalen.

Dat "rechtvaardigheid" verloopt via het bestrijden van de werkloosheid en via de verbetering van de kwaliteit van het leven, ligt volledig in het verlengde van de aloude strijdpunten van de sociaaldemocratie. De oplossing van de werkloosheid is voor de SP trouwens dé voorwaarde voor het oplossen van de crisis. Wat het tweede element betreft, verbetering van de kwaliteit, wordt zeer sterk de nadruk gelegd op het ecologische aspect en niet op kwantitatieve groei van de economie of van de lonen. Dat is nieuw en verklaarbaar door het succes waarmee de groene beweging dit thema heeft gepropageerd.

De SP verwerpt zowel het "ongebreedeld privé-kapitalisme dat stoelt op de automatismen van de vrije markt-economie" als

het "staatskapitalisme dat geen alternatief denken duldt". We vermoeden dat met de tweede typering bedoeld wordt wat elders in het Alternatief "het communistisch etatisme" wordt genoemd en niet de vorm van staatskapitalisme die in België heerst, waar de staat voor 55 % van het Nationaal Inkomen tekent. Men stelt een soort derde weg voor die essentieel het voortbestaan van privé-bezit van de produktiemiddelen garandeert, gekoppeld aan uitgebreide correcties door de overheid. Men noemt dit "het democratisch socialisme dat uitgaat van een op de medemens gerichte maatschappijvisie, waarvan de maatregelen die zij voorstelt hun oorsprong vinden in de traditioneel humanistische waarden van vrijheid en verantwoordelijkheid, van gelijkwaardigheid van alle mensen zonder onderscheid van geslacht of huidskleur, van grensoverschrijdende solidariteit". Het "democratisch socialisme" krijgt aldus een sterke etische en moralistische grondslag en sluit opvallend goed aan bij de derde weg die in de christelijke arbeidersbeweging opgeld maakt. SP-commentaren bij het Alternatief laten trouwens niet na de gelijkenissen met de programma's van ACV en ACW sterk in de verf te zetten.

Het SP-model komt duidelijk in conflict met de liberale crisisrecepten op het vlak van de rol van de staat, de herverdeling en de stabilisatie van de economie.

Rol van de Staat

De rol van de Staat bestaat er essentieel in collectieve voorzieningen allerhande te verbeteren en uit te breiden, ten bate van de burger en van de industrie. Daarnaast heeft de staat een controlerende functie ten overstaan van de sleutelsectoren in de economie en tegenover de sociaal-economische mutaties. Tenslotte heeft de staat ook een sturende rol door steunverlening onder bepaalde voorwaarden aan het bedrijfsleven, door het uitvoeren van tewerkstellingsprojecten en door een zekere mate van planning, waarvoor de medewerking van het bedrijfsleven gesolliciteerd wordt. Dit alles veronderstelt een grote deelname van de overheid aan het economisch leven, wat door de liberalen afgewezen wordt (binnen bepaalde grenzen).

Herverdeling

De SP wil een "rechtvaardiger" verdeling van inkomens, verticaal door de inkomensspanning te verkleinen en horizontaal door het verbeteren van het stelsel van sociale zekerheid en van de collectieve voorzieningen. Maar ook de arbeid moet herverdeeld worden over meer mensen dan nu het geval is. Belangrijkste middelen zijn fiscale ingrepen en (beperkte) inleveringen door loontrekkenden.

Herverdeling heeft voor liberalen uiteraard een tegengestelde betekenis: meer middelen moeten van de staat en de burger naar het bedrijfsleven worden overgedragen worden en de fiscaliteit moet "ondernemingsvriendelijk" zijn.

Stabilisatie

Enigszins simplistisch voorgesteld, denkt de SP dat de economie nieuw leven zal ingeblazen worden als men erin slaagt het sociaal onrecht en het economisch drama van de werkloosheid op te lossen. De liberalen daarentegen gaan ervan uit dat de werkloosheid zal verdwijnen als men de ondernemingen vrij spel laat en fiscaal steunt om zich te ontwikkelen en te groeien volgens de logica van de internationale vrije markt. Daartoe moet een monetaire politiek gevoerd worden en moet de greep van de staat en het begrotingstekort "afgeslankt" worden.

De tegenstelling tussen beide visies komt hier duidelijkst tot uiting: liberalen willen een deflatoire politiek (vermindering van geldcirculatie door overheidsuitgaven), de SP wil reflatie (verhoging van de geldcirculatie). De SP legt tevens de klemtoon op het verbeteren van de binnenlandse vraag en bijgevolg van de koopkracht, terwijl de liberalen de export prioritair stellen met daaraan gekoppeld een bevordering van het concurrentievermogen (o.m. door loonbeheersing of -verlaging) van de ondernemingen.

Wat de SP in haar Alternatief aanbiedt, verschilt in essentie niet van de economische politiek die men in dit land sedert de jaren '30 heeft trachten te voeren. Hoewel deze opvattingen in botsing komen met de liberale, is het toch merkwaardig dat het SP-Alternatief, zij het vrij beperkt en conditioneel, op enkele punten lijkt tegemoet te komen aan enkele liberale strijdpunten.

Zo wordt een bepaalde inlevering aanvaard ten bate van de tewerkstelling, om dezelfde reden wordt deeltijds werk vooropgesteld en wil men zelfs bepaalde belastingsverminderingen aan bedrijven toekennen. Men heeft zelfs oog voor het concurrentievermogen. De SP weet minder goed weg met het begrotingstekort, de rentelasten en de overheidsschuld en heeft het dan ook over een sanering van de overheidsuitgaven, zonder dit erg te preciseren.

Het Alternatief raakt tevens enkele gevoeligheden van het ABVV : het principe van inlevering, het niet terugschroeven van de besparingsmaatregelen in de sociale zekerheid, de bemoeienis van de staat in de onderhandelingen patroons-vakbonden, het ontbreken van referenties naar loonsverhogingen ter compensatie van de gedaalde koopkracht zetten nogal kwaad bloed bij de vakbond. Bovendien moet men weten dat vakbond en mutualiteit in het verleden steeds aangezocht werden om het sociaal-economische luik van de SP-programma's uit te werken. De huidige partijleiders hebben daarmee komaf gemaakt, in zoverre zelfs dat de vakbond niet betrokken geweest is bij het Alternatief. Trouwens, het Alternatief van de partij wordt door patroons en door andere politieke formaties als "redelijker" aanzien, wat op zichzelf al een bron van twistpunten is.

Het is opmerkelijk dat in het Alternatief systematisch gesproken wordt over de "Westerse geïndustrialiseerde landen" en bv. niet over de "Westerse kapitalistische landen". De term kapitalisme wordt slechts even gebruikt bij het definiëren van de derde weg (zie hoger). Evenmin is er sprake van nationalisaties of socialisaties, zelfs niet van anti-kapitalistische structuurhervormingen. Slechts in verband met de financiële sector wordt voorzichtig aangehaald dat de sector op termijn in gemeenschapsbezit moet worden gebracht. Doorgaans treft men afzwakkingen en relativeringen aan in de buurt van maatregelen die in de richting van socialisering ("statisering") of te sterke overheidsdwang zouden kunnen worden geïnterpreteerd.

Zowel inhoud als taalgebruik van het SP-Alternatief pogen een radicale breuk met het heersend economisch stelsel te vermijden en ademen een sfeer van economische ernst en gematigdheid uit. De afstemming van het SP-Alternatief op aanvaardbaarheid door de ACW-vleugel van de CVP, wijst erop dat we hier veeleer te doen hebben met een document dat als onderhandelingsbasis

voor een CVP-SP-regeringsvorming moest dienen, dan wel met een plan voor een fundamentele ommekeer van sociale en economische verhoudingen. In die zin tendeeert het naar het politiek-economische centrum en breekt het met linkere opvattingen binnen de vakbond en binnen de partij.

7. Verschuiving naar het centrum ?

We menen doorheen deze tekst aangetoond te hebben dat de "Operatie Doorbraak", het uitgangspunt van onze speurtocht, geen op zichzelf staand gegeven is in de politieke oriëntatie van de SP. Doorbraak kadert in een meeromvattende strategie naar het verwerven van breder en uitgebreider electoraat en in het beste geval zelfs naar een polarisering SP-Rechts die een homogene SP-regering moet mogelijk maken, of minstens een regering waarin de SP duidelijk de belangrijkste partner is. De operatie is geïnspireerd op het Nederlandse en op het Duitse voorbeeld, waar de sociaaldemocratie (PvdA en SPD) sinds de Tweede Wereldoorlog de levensbeschouwelijke splijtzwam zoniet uitgeschakeld, dan toch fel verzwakt hebben. Hiermee gepaard gaat een politieke en sociaal-economische centrum-koers, die de partijen aantrekkelijk maakt voor sociaalvoelende christenen en zelfs voor bepaalde sociaal-geïnspireerde nationalist en progressistische liberalen "van de oude stempel". De verwijzing naar Nederlandse, Duitse en Scandinavische modellen komt frequent voor in uitspraken en teksten van de nieuwe lichting leiders.

Volgende elementen vormen de achtergrond die deze koers mogelijk gemaakt hebben :

- Sociologische verschuivingen en daarmee gepaard gaande verschuivingen in politieke opvattingen, stemgedrag, gevoeligheden en de aftakeling van de traditionele arbeidersbasis van de SP;
- een groot besef van de macht van de media en het belang van image-building bij de nieuwe generatie partijleiders;
- de verzwakking van de invloed van de zuilorganisaties, vooral dan van de vakbond, op de beslissingscentra in de partij;
- een vernieuwing van de partijkaders aan de top door hooggeschoolde technocraten zonder organische volkse basis in een federatie of zuilorganisatie en een daarmee gepaard gaande profes-

sionalisering;

– de omvorming aan de top tot een degelijke partij met bekwame managers i.p.v. een basisgerichte activistische partij;
- het verwerpen van het confrontatiemodel (klassenstrijd) en van elke marxistische analyse van de werkelijkheid, ten voordele van schematische, etische en moralistische stellingnamen.

Deze evolutie heeft zich niet zonder intern verzet kunnen voltrekken. Vanuit verschillende hoeken is gereageerd tegen Doorbraak en tegen de sociaal-economische opties, maar de contestanten bleken geen overweldigende steun te krijgen van de basis en hun posities in het partijapparaat vielen te zwak uit. Door een sterke controle op het apparaat en door te regeren over de partijstructuren heen, met gebruik van de media, zijn Claes en Van Miert erin geslaagd hun praktijk door te drukken. Grosso modo kan de tegenstand gesitueerd worden in de hoek van :

– de vrijzinnigen die met argwaan toegevingen aan de katholieke morele opvattingen verwachtten inzake : zwangerschapsonderbreking en seksuele normen, gelijkberechtiging van de vrouw, filosofische vrijheid, schoolkwestie, gezinsnormen en andere etische vragen;

– de zuilorganisaties, vooral de vakbond, die zich beroofd ziet van zijn invloed op de partij, van de bevoorrechte binding SP/-ABVV en die door de openstelling naar christenen zonder enige aandrang de christelijke zuil te verlaten een deel van zijn machtsbasis dreigt te verliezen. Daarnaast kan de vakbond zich niet schikken in die onderdelen van het partijprogramma die in strijd zijn met de vakbondseisen en in de weigering van de partij de vakbondsacties te ondersteunen of zelf sociale actie te organiseren;

– de marxiserende tendens rond Links die het enerzijds niet begrepen heeft op de ondemocratische, de basis voorbijlopende manier waarop de nieuwe politiek geïntroduceerd wordt en die anderzijds niet gelukkig is met het verwateren van de politieke en sociaal-economische analyse, met de desideologisering van de partij;

– de traditionele sterke federaties met een numeriek grote achterban in de industriesteden (Gent, maar vooral Antwerpen en Mechelen die alle 3 samen meer dan een derde van het aantal partijleden groeperen) die hun basis, hun stemmenaantal en hun invloed op de partij zienderogen zien slinken en die de nieuwe

partijlijn (zowel inzake Doorbraak als inzake de sociaal-economische koers) moeilijk door hun basis kunnen laten slikken.

Met betrekking tot de Doorbraak-kwestie, dienen we hier toch aan toe te voegen dat noch vrijzinnigen, noch marxisten, noch syndicalisten tegenstander zijn van samenwerking met christelijke progressieven of syndicalisten. In grote lijnen stellen zij echter dat die samenwerking moet verlopen via concrete afspraken, gemeenschappelijke actie en respect voor de wederzijdse organisaties en niet via het proberen binnenhalen van christelijke individuen, inbraak in de christelijke zuil, in de SP (hoewel dan weer niemand er iets op tegen heeft dat christenen zich als socialist manifesteren en actief zijn in de beweging).

Een laatste, vrij veralgemeende kritiek op Doorbraak klaagt het zuiver electoralistisch en propagandistisch karakter van de operatie aan.

Beantwoorden we tenslotte onze beginhypothese.

Doorbraak is niet zozeer een ideologische rechtvaardiging, dan wel een symptoom van de verdere desideologisering van de SP, in de richting van het afstemmen van de politiek, uitsluitend op de omringende omstandigheden en met de bedoeling het electoraat van de partij te vergroten. Het tot stand brengen van een integraal socialistische maatschappij komt als doel niet duidelijk uit de verf, noch in het Doorbraak-manifest (dat ervan uitgaat dat de voorwaarden voor het socialisme reeds vervuld zijn) noch in het SP-Alternatief, noch in de partijpropaganda. Opportunisme (dat hier niet waardegeladen moet geïnterpreteerd worden) heeft de plaats van ideologische, marxistische en materialistische reflectie volledig ingenomen.

In het politieke spectrum neemt de SP inderdaad een links-centrale plaats in, door haar opteren voor de derde weg, in ruime overeenstemming met de visies van de christendemocratie. Zoals reeds aangetoond, speelt niet enkel Doorbraak hierin een rol.

Het nieuwe electoraat wordt expliciet ter rechterzijde gezocht en niet ter linkerzijde. Op dat vlak heeft links-van-de-SP trouwens niets te bieden.

Getoetst aan onze criteria die we in de inleiding vooropstelden, volgt de SP een koers die volgende principes huldigt:

- klasseverzoening of -overeenstemming;
- correctie van de bestaande samenleving;
- geen socialisering of nationalisering van de produktiemiddelen,

wel overheidsinitiatieven ter ondersteuning van de economie;
– afwijzing van het sociale confrontatiemodel, wel polarisatie
in functie van het bereiken van een parlementaire meerderheid;
– geen klasseloze maatschappij, maar een rechtvaardiger verde-
ling van inkomens, vermogens en rijkdommen;
wat ons ertoe brengt, in overeenstemming met het SP-standpunt
zelf, de partij een sociaal-geïnspireerde centrumpositie “in het
algemeen belang” toe te bedelen.

Indien men de toestand vandaag vergelijkt met de opstelling
van vlak na WO II, kan men inderdaad van een verschuiving
spreken.